

QUÈ CAL SABER?

ELS MANLLEUS

En lingüística, hom denomina **manlleu** l'element que passa d'una llengua a una altra i s'hi integra, o bé l'element que, dintre d'una mateixa llengua, passa d'un llenguatge especialitzat al llenguatge comú, o a l'inrevés. Us transcrivim a continuació alguns comentaris d'Oriol Casassas i Simó sobre aquests elements lingüístics:^{1,2}

[...] En alguns casos o en alguns cercles, hom observa una certa resistència a l'acceptació de la via del **manlleu** a l'hora d'adoptar una forma catalana per a un mot forà. **Estrès, escàner o estandardització** és possible que encara provoquin algunes sorpreses; i no ens adonem prou bé que el **manlleu** és un camí vell de segles. Els **fòrceps** —mot català, ningú no diu *forcipes*— és un **manlleu** del mot llatí que significa 'pinces' [*forceps, forcipis*]; i el **vòmer** és un **manlleu** del mot llatí que significa 'rell' [*uomer, uomeris*]. I hem d'acceptar els mots sense que ningú no hagi d'estar temptat de recórrer a les traduccions.

Unes traduccions que, en algun cas, haurien conduït a denominacions poc adequades; per exemple, l'**indusi** dels botànics i de l'anatomia del cervell s'hauria convertit en la robeta interior femenina de les falgueres i del cos callós, segons el significat de l'ètim *indusium* llatí ['mena de túnica de dona'].

Quan hom fa l'adaptació d'un mot **llatí o grec** —o d'una altra llengua— a l'estructura fònica i morfològica del català, aniria molt bé que el procés arribés sempre als mateixos extrems. El fet que en uns casos l'adaptació sigui completa i en d'altres es quedi a mig camí, o que per a certs termes existeixi llicència de circulació en la forma forana, provoca una comprensible desorientació.

Oriol Casassas ens posa els exemples dels mots grecs *elètron*, *acròmion*, *àxon* i *cotilèdon*, que s'han convertit en **electró**, **acromi**, **àxon** (o **axó**) i **cotiledó** (o també, quan es refereix a la placenta, **cotiledon**); i els mots llatins *cilium* i *hilum*, que han esdevingut **cili** i **hílum**, respectivament. Suggereix que caldria mantenir un cert cartesianisme en la presa de decisions per a evitar confeccions confusionàries. I ens il·lustra els avantatges que això té per a una més bona comprensió amb l'exemple dels mots grecs *pneúmon* ('pulmó'), que ha donat paraules com **pneumònia** o **pneumococ**, i *pneuma, pneúmatos* ('aire, vent, buf'), que ha originat termes com **pneumatoperitoneu** o **pneumatografia**. Aquests termes no s'haurien d'anomenar mai **pneumoperitoneu* ni **pneumografia*, de la mateixa manera que ningú no diria, per exemple, que ha d'inflar els **pnèumics* de la bicicleta (en comptes dels **pneumàtics**).

1. Oriol CASASSAS, «De Pascal i de terminologia científica», a Josep AMAT i Enric CASASSAS, *Trenta-dos aspectes de ciència i tecnologia*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995, p. 261. Les negretes i les cursives d'aquest text són sobretot nostres.

2. Per a tots els fulls de QUÈ CAL SABER? actualitzats, l'obra de referència per als ètims llatins és el llibre d'Antoni SEVA (dir.), *Diccionari llatí-català: D'Homer al segle II dC*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1993, i, per als ètims grecs, ho és el llibre de Joan ALBERICH i Francesc J. CUARTERO (dir.), *Diccionari grec-català*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2015. Agraïm especialment la col·laboració de Pere Montalat Buscató, tècnic de les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC, en la revisió de la transcripció del grec dels ètims corresponents que hi són esmentats.